

UŽ PILNĄ TRADICIJĄ!

Algirdas Jurevičius

2009 m. pabaigoje Lietuvos teologinėje padangėje pasirodė Karagandos vysk. augziliaro Athanasiuso Schneiderio knygos *Dominus est* vertimas į lietuvių kalbą¹. Nedidelės apimties knygutė sulaukė neproporcingai didelio katalikiškos visuomenės dėmesio, nes autorius yra Katalikų Bažnyčios vyskupas, o be to, knygoje dėstomos mintys savaip intriguoja įvairių nuomonių tikinčiuosius. Kadangi man nuolat tenka gilintis į Eucharistijos teologiją, o pastaruosius penketą metų Vilniaus šv. Juozapo kunigų seminarijoje – dėstyti Bažnyčios tėvų mokymą, perskaitęs vysk. Schneiderio knygą nusprendžiau pasidalyti su skaitytojais savo pamastymais – ne apie knygą, bet apie patį dalyką.

Autorius puikiai samprotauja apie pagarbų Komunijos priėmimą, tačiau trokšta tai susieti su konkrečia forma – Komunijos priėmimu į burną ir atsiklaupus. Kai kuriuose kraštuose paplitęs paprotys Komuniją priimti į ranką, tačiau daugelyje kraštų Komunija dalijama stovintiems tikintiesiems į burną. Knygoje proteguojama praktika dalinti Komuniją tik į burną ir tik atsiklaupusiems. Tam pasitelkiami pasirinkti argumentai iš Šv. Rašto bei Bažnyčios tėvų laikotarpio. Gan įdomus spėjimas, kad Kristus per Paskutinę Vakarienę idėjęs į burną duonos kąsnį ne tik Judui (plg. *Jn* 13, 26–27), bet ir kitiems apaštalams². Tiesa, pamirštama paminėti, kad apaštalai pirmą kartą priėmė Kristaus Kūną ir Kraują ne atsiklaupę ar atsistoję, bet prigulę, arba pusiau prigulę, kaip liudija graikiškas evangelijų tekstas (plg. *Lk* 22, 14; *Jn* 13, 12; *Mk* 14, 18)³. Taikliai parinkti tekstai iš Bažnyčios tėvų laikotarpio ugdo pagarbą ir gina tikėjimą realiu Kristaus buvimu duonos ir vyno pavidalais, tačiau jie mažai ką pasako apie kūno laikyseną priimant Komuniją. Kaip žinome iš evangelijų, ankstyviausia kūno laikysena priimant Komuniją buvo

prigulus. Rytuose „baldu“ komplektą paprastai sudarydavo keli kilimėliai ant grindų, pagalvėlės atsisėsti, stalą dažniausiai atstodavo šiaudinis demblys, paklo-tas paaukštintoje asloje⁴. Kadangi ankstyvieji krikščionys Eucharistiją švęsdavo privačiuose namuose, nėra žinoma, ar ilgai išsilaikė paprotys švęsti Eucharistiją prigulus.

Komunijos priėmimas atsistojus ir į ranką yra plačiai paliudytas ir aprašytas Bažnyčios tėvų. Kai kurie tokie liudijimai pateikiami ir Schneiderio knygoje (šv. Kirilas Jeruzalietis, šv. Jeronimas ir kt.)⁵. Bažnyčios tradicijos mylėtojai ir puoselėtojai neturėtų pamiršti, kad Komunijos priėmimas atsistojus bei į ranką yra taip pat labai senos tradicijos dalis. Įdomu kodėl, bet knygoje nepateikiamas tuo laikotarpiu žinomas draudimas klauptis sekmadieniais, nes klūpėjimas pirmiausia buvo suvokiamas kaip viena iš atgailos formų. Nikėjos Visuotinis Bažnyčios susirinkimas (325 m.) nurodė tikintiesiems neklaupiti ir melstis stovint sekmadieniais ir visomis dienomis nuo Velykų iki Sekminių (*in diebus pentecostes*)⁶. Nors knygoje ir pristatyti Bažnyčios tėvų laikotarpio liudijimai apie pagarbų Komunijos priėmimą, tačiau peršasi išvada, kad jie yra selektyviai fragmentiški ir neatspindi faktinės visumos, kiek mums ją leidžia pažinti istoriniai šaltiniai. Tai knygoje dėstomoms mintims meta tendencingumo šešėlį.

I. LITURGINĖ TRADICIJA

Knygos pasirodymas Lietuvoje sutapo su paskirų dvasininkų noru pradėti aukoti šv. Mišias pop. Benedikto XVI apaštališkame laiške *Summorum pontifi-*

ALGIRDAS JUREVIČIUS (g. 1972) – kunigas, monsinjoras, teologijos dr., Kaišiadorių vyskupo generalvikaras. Išleido knygas *Duona ir vynas* (2002), *Zur Theologie des Diakonats* (2004), *Die Katholische Kirche Litauens. Auf dem Weg zur Erneuerung* (2004). Skelbiamo teksto mintys atsirado kaip reakcija į 2009 m. gruodžio viduryje per „Marijos radiją“ transliuotą kun. Oskaro Petro Volskio pokalbį su vysk. Athanasiumi Schneideriu.

¹ Athanasius Schneider, *Dominus est: Centrinės Azijos vyskupo mintys apie Šventąją Komuniją*, iš italų kalbos vertė Vilius Sikorskas, Šiauliai: Šiaulių vyskupijos ekonomo tarnyba, 2009.

² Plg. *Ibid.*, p. 32–33.

³ Plačiau apie tai žr. Algirdas Jurevičius, *Duona ir vynas*, Vilnius: Aidai, 2002, p. 24–25.

⁴ Plg. *Biblijos enciklopedija: Laikai ir visuomenė, idėjos ir reikšmės*: Universalus žinynas, Vilnius: Alna litera, 1992, p. 182–183.

⁵ Plg. Athanasius Schneider, *op. cit.*, p. 40–43, 46–47.

⁶ Plg. Concilium Nicaenum, can. 20, in: *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, hrsg. Josef Wohlmuth, Paderborn, 1998.

cum⁷ leistomis apeigomis. Norint perprasti šias Bažnyčios apeigų tvarkos subtilybes, būtina žinoti, kad 1570 m. pop. Pijus V patvirtino visai Bažnyčiai privalomą Mišių šventimo liturgiją – Mišiola, kuris išsilaikė iki pat pop. Pauliaus VI patvirtinto naujojo Mišiolo (1970). Tarp šių dviejų popiežių – liturgijos reformatorių – yra buvę bandymų atnaujinti Mišiola, tačiau apeigų pakeitimai būdavo neryškūs, todėl nesusilaukdamo platesnio atgarsio. Vienas tokių bandymų atnaujinti Mišių liturgiją buvo pop. Jono XXIII 1962 m. išleistas Mišiolas. Būtent šį Mišiola turi mintyje pop. Benediktas XVI, leisdamas švęsti Mišias naudojant senąjį Mišiola. Nors kunigams suteikiama laisvė naudoti tas apeigas be specialaus vyskupo leidimo, tačiau šiai laisvei reikštis nustatytas aiškus motyvas – turi būti tikinčiųjų bendruomenė, kuri pageidautų tokių apeigų⁸. Iš šiandienės perspektyvos žvelgiant, tai galima būtų pavadinti liturgija „iš reikalo“, t. y. kai ženkliai tikinčiųjų grupei iškyla schizmos pavojus, nes dėl kokių nors priežasčių jie negali priimti atnaujintos liturgijos. Įdomu, kad Lietuvoje dėl sovietinės ryšių su laisvu pasauliu blokados 1962 m. reformuotasis Mišiolas net nebuvo pradėtas naudoti, užtat greitai paplito 1970 m. reformuotasis lotyniškas Mišiolas, kurio pakankamą egzempliorių skaičių kažin kokių būdu tuomet pavyko atgabenti iš Vatikano. Lietuvos katalikai net nepastebėjo liturginės reformos, nes vieną dieną kunigas vietoj lotyniškų tekstų iš pop. Pijaus V Mišiolo ėmė skaityti lotyniškus tekstus iš Pauliaus VI Mišiolo. Skirtumo niekas nesuprato ir jokio nepasitenkinimo nekėlė. Nuo 1987 m. laipsniškai pradėjus naudoti lietuviškąjį naujojo Mišiolo vertimą iš tikinčiųjų pusės taip pat nebuvo pareikšta jokių nusiskundimų. Buvo džiaugiamasi tuo, kad tapo suprantami kunigo skaitomi maldų tekstai. Tai žinant kyla klausimas, ar *Summorum pontificum* dokumento taikymas Lietuvoje yra grįžimas prie „senųjų“ Mišių, ar sąlyginai naujos praktikos įvedimas?

Dažnai tikinčiuosius klaidina liturginės kalbos var-

tojimo klausimas. Susiformavo stereotipai, kad naujoji liturgija vykstanti gimtąja kalba, o „tradicinės“ Mišios – lotyniškai. Mišių apeigų skirstymas į „tradicines“ ir „netradicines“ yra labai nevykęs. Žodis *traditio* (lot.) reiškia iš kartų į kartas perduotą dalyką. Apaštalas Paulius, kalbėdamas apie Eucharistijos šventimą, pabrėžia – „Aš tai gavau iš Viešpaties ir tai perdaviau jums“ (1 Kor 11, 23). Šia prasme kiekvienos pagal Bažnyčios nustatytą tvarką aukojamos Mišios yra tradicinės, nes kitaip ir būti negali.

Monogramistas AG. Paskutinė vakarienė. XV a. Graviūra

II. LITURGINĖS KALBOS KLAUSIMU

Grįžtant prie kalbos klausimo yra neginčijamai tikra, kad Kristus kalbėjo aramėjiškai bei hebrajiškai, o Naujasis Testamentas parašytas graikiškai. Gal todėl ankstyviausioje liturgijoje ir išsigalėjo graikų kalbos vartojimas. Lotynų kalba ankstyvosios krikščionybės terpėje nebuvo paplitusi. Seniausias išlikęs lotyniškas krikščionių raštas yra 180 m. *Acta Scilitanorum*. Tyrinėjant to meto tekstus pastebima, kad III a. pirmoje pusėje Romoje vyksta „kalbinis lūžis“ – graikų kalbą keičia lotynų kalba. Liturgijoje graikų kalba tradiciškai vis dar buvo naudojama, tačiau IV a. ją pamažu išstūmė iš liturgijos lotynų. Kadangi krikščionybė plito tarp lotyniškai kalbančiųjų, buvo siekiama keisti liturginę kalbą, kad žmonės suprastų liturgiją ir galėtų į ją labiau įsijungti. Keista, bet šiandieniai „reformatoriai“, skatindami laikyti Mišias lotynų kalba, žengia priešinga linkme – kad tikintieji... mažiau suprastų. Nors lotynų kalba neturi nieko bendra nei su Kristaus istoriniu veikimu, nei su ankstyvąja liturgine tradicija, bet dėl didžiulio lotyniškojo liturginio paveldo ji ir toliau išlieka vartotina. Tik tam nebūtina imti senąjį Mišiola, nes kiekvienoje bažnyčioje yra 1970 arba 2002 m. atnaujintas lotyniškas Mišiolas. Būtų sveikintina praktika, jei parapijose bent kartą per mėnesį būtų pravėdintas ir jis, nes kitaip... sunyks.

Svarstant nostalgiją lotynų kalbai, dera prisiminti

⁷ Pop. Benediktas XVI, Apaštališkas laiškas *Summorum pontificum*, (2007-07-07), in: *Bažnyčios žinios*, 2007, Nr. 13–14.

⁸ Pop. Benediktas XVI, Laiškas vyskupams apaštališkojo laiško

„motu proprio datae“ *Summorum pontificum* dėl iki 1970 m. reformos taikytos Romos liturgijos naudojimo paskelbimo proga, (2007-07-07), in: *Bažnyčios žinios*, 2007, Nr. 13–14.

apie didžiulį persekiojimų išvargintos Bažnyčios laimėjimą, 1987 m. parengus naudojimui Romos Mišiolų vertimą į lietuvių kalbą. Vatikano kongregacijos pritarimas šiam Mišiolui reiškia, kad nuo šiol lietuvių kalba tapo liturgine. Globalizacijos iššūkių laikotarpiu mūsų mažai tautai tai yra didžiulė Dievo dovana. Palyginimui galime pažvelgti į kun. Oskaro Petro Volskio iniciatyva naujai išleistą pop. Pijaus XII encikliką apie sakralinę muziką⁹, kuri atspindi dar visiškai nesena, bet dabar tik iš dalies aktualų požiūrį į liturgiją: per Mišias tada buvo stipriai apribotas liaudiškų giesmių gimtąja kalba giedojimas. Tada susiformavo paprotys liaudies giesmių mylėtojams rinktis sekmadieniais prieš Mišias ir giedoti „lomkose“ gimtąja kalba įvairias giesmes, kurioms nebuvo vietos Mišiose. Susipažinus su Pijaus XII dokumentu, nejučiom persisi kone šventvagiška mintis, kad Dievo garbinimas gimtąja kalba laikytas kiek prastesniu už Dievo garbinimą lotyniškai, nes pirmajam buvusi palikta vieta tik šalia liturgijos.

Kokia didžiulė brangenybė, kad turime paruoštas lietuviškas liturgines knygas ir per Mišias ne tik patys galime kreiptis į Viešpatį lietuviškai, bet ir kunigą girdime ta kalba, kuri mums yra sava bei brangi. Svetimų kalbų brovimasis į gausėti nelinkusią mūsų tautą tesutelkia jėgas kuo daugiau rūpintis ir puoselėti lietuvių kalbą liturgijoje. Juk didžiuojamės, kad Šiluvoje apsireiškusi Dievo Motina su vaikais kalbėjo lietuviškai, o prancūzai pabrėžia, kad Lurde apsireiškusi Marija kalbėjo vietiniu dialektu. Gal tai yra ženklai, kad dangus neturi vienos oficialios kalbos, bet taikosi prie žmogaus supratimo? Tad keista, kad net ir šiandien gimtosios kalbos vartojimo liturgijoje faktas bandomas išaiškinti kaip liturgijos nusikurdimas ar iškraipymas.

III. LITURGINIS UGDYMAS

Bažnyčia skelbia, kad „liturgija yra viršūnė, į kurią krypta Bažnyčios veikla, ir kartu šaltinis, iš kurio plaukia visa jos stiprybė“ (SC 10). Liturginis šventimas yra nepaprastai svarbi krikščioniškojo gyvenimo sritis, kuriai būtina skirti dėmesio, nes kaip meldžiamasi,

taip ir tikima. Nors Bažnyčia ir turi nemažai liturgiją reglamentuojančių instrukcijų bei nuorodų, tačiau labai stringa jų įgyvendinimas konkrečioje bendruomenės liturginėje praktikoje. Paprastiems tikintiesiems Bažnyčios mintis liturginiais klausimais dažniausiai lieka nežinoma. Vyresnieji kunigai atsimena ankstesnių ganytojų raginimą bent kartą per metus parapijose aukoti „parodomąsias“ Mišias, kurių metu vienas kunigas būtų prie altoriaus, o kitas garsiai aiškintų ti-

kintiesiems apeigų prasmę ir nurodytų, kaip aktyviai ir pilnai įsijungti į liturginį vyksmą. Nors tai ir nebuvo tobulas būdas ugdyti sąmoningą dalyvavimą Eucharistijoje, tačiau bent buvo juntamos pastangos siekti įgyvendinti Vatikano II Susirinkimo iškeltą bendro šventimo idėją. Nors kunigas ir labai pamaldžiai gali sau vienas aukoti Mišias tik jam vienam truputį suprantama kalba, tačiau susirinkimo iškelta liturgijos atsinaujinimo kryptis siekė bendruomeniškumo: „Kai tik kurias nors apeigas pagal kiekvienos jų prigimtį galima atlikti bendrai, dalyvaujant ir aktyviai įsijungiant tikintiesiems, reikia pabrėžti, kad šitoks atlikimo būdas, kiek tik įmanoma, turi pirmenybę prieš pavienį ir tarsi privatų jų atlikimą“ (SC 27).

Popiežiui paskelbus apie galimybę švęsti Mišias pagal

1962 m. Mišiola kaip *forma extraordinaria* ten, kur yra to reikalaujančių tikinčiųjų, kai kuriuose kraštuose prasidėjo keisti dalykai: ne tiek pasauliečiai, kiek kunigai ėmė sau organizuoti tikinčiųjų būrelius ir aiškinti jiems apie senųjų apeigų kilnumą bei grožį. Kadangi nei pasauliečiai, nei kunigai nežinojo, kaip tiksliai atlikti apeigas pagal 1962 m. Mišiola, papildomai buvo išleista senųjų Mišiolių bei paruošta mokomoji audiovizualinė medžiaga (DVD). Entuziastai panaudojo visas modernių informacijos perteikimo technologijų galimybes, idant suburtų tikinčiųjų grupes ten, kur jų niekada nebuvo ir be išsiėmimo iš šalies nė negalėjo būti.

Kadangi esu kunigas, švenčiantis Mišias pagal atnaujintas apeigas ir gimtąja, ir lotynų kalba, juntų,

Mair von Landshut. Basimeldžiantis senas žmogus. 1499. Graviūra

⁹ Pop. Pijus XII, Enciklika *Musicae sacrae disciplina* apie sakralinę muziką, (1955-12-25), Kaunas: Naujasis lankas, 2009.

kad aukščiausieji Bažnyčios hierarchai į mano, įprastinę Mišių šventimo formą (*forma ordinaria*) taikančio kunigo, liturginį lavinimą kreipia per mažai dėmesio. Lietuvoje nėra liturginio instituto, kuris užsiimtų nuolatinio bei sistemingu kunigų liturginiu lavinimu. Internetas išradinai naudojamas smulkiausiai išaiškinant senosios liturgijos šventimo įmantrybes, pateikiant tai iliustruojančią filmuotą medžiagą, bet pasigendama ugdomosios medžiagos atnaujintą liturgiją švenčiantiems kunigams. Jaučiu, kad mano liturginis lavinimas nelabai kam rūpi, tačiau vis dar mažą viltį įkvėpia jau įpusėję Kunigų metai. Atrodo, kad dirbtinė senosios liturgijos plėtra išslydo iš Lietuvos vyskupų konferencijos Liturginės komisijos akiračio, todėl neramu, kad paskirų asmenų aktyvumas bei chaotiškai besiplečiantys procesai visiškai neišbalansuotų liturginio gyvenimo papilnyse.

IV. REFORMOS ESMĖ IR TIKSLAS

Kiekviena bet kokioje srityje vykdoma reforma siekia kuo greičiau išgauti akivaizdžių rezultatų, o reformos vykdytojai nori pajusti pozityvių reformos vaisių. Ne išimtis yra ir liturginė reforma. Bažnyčia, būdama nuolat besireformuojanti (*semper reformanda*), turi daug patirties įgyvendinant įvairiausias reformas. Noriu atkreipti dėmesį į keletą pavyzdinių „reformų“ Eucharistijos šventimo srityje.

Vieną pirmųjų Eucharistijos „reformų“ vykdė apaštalas Paulius. Sužinojęs, kad Korinto bendruomenėje atsirado piktnaudžiavimų ir nepagarbos Eucharistijai todėl, kad Eucharistijos apeigos jungiamos su Agapės pokyliu, Paulius, užuot siekęs radikalaus Eucharistijos ir Agapės atskyrimo, ėmėsi gilinti Eucharistijos supratimą (plg. *1 Kor* 11, 17–34). Panašiai elgėsi ir vysk. Schneiderio knygoje paminėti Bažnyčios tėvai (Kirilas Jeruzalietis, Jonas Auksaburnis, Augustinas ir kt.). Matydami, kad žmonės nepagarbiai priima Viešpaties Kūną į ranką, jie nieku gyvu nesiėmė Komunijos priėmimo būdo reformos, bet ėmėsi katechezės: mokė apie rankų plovimą (higiena), apie pirštų suspaudimą (kad nepažeistų nė vienas trupinėlis), apie sosto Viešpaties simboliką priimančią jį į ranką...

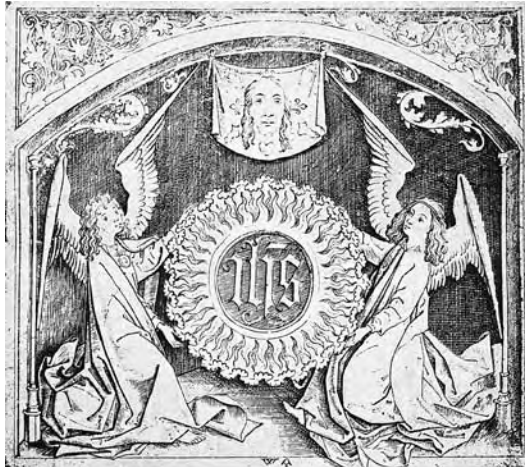
Šiandien pripažįstama, kad po Vatikano II Susirinkimo įvykusi liturginė reforma buvo kiek skubota ir per mažai diskutuota bei išaiškinta papilny bendruomenėse. Prieš tris dešimtmečius reformuota liturgija spėjo

tapti sava ir patraukli. Žinoma, ne viskas yra tobula, todėl Bažnyčia stengiasi pirmiausia pagyventi esamą liturginį gyvenimą. Čia ypač išskirčiau Jono Pauliaus II pastangas, išsakytas enciklikoje *Ecclesia de Eucharistia* (2003) bei Dievo kulto ir sakramentų kongregacijos instrukcijoje *Redemptionis sacramentum* (2004) apie kai kuriuos Švenčiausiosios Eucharistijos atžvilgiu paisytinus ir vengtinus dalykus. Šiuos dokumentus pasitelkdamas Jonas Paulius II siekė reformuoti liturgiją ne išoriškai, bet pirmiausia – iš vidaus. Keista, kad šie

dokumentai susilaukė mažai atgarsio krikščionių bendruomenėse, o kai kurie įvardyti piktnaudžiavimai ir toliau sėkmingai keroja liturginiame vyksme. Ankstyvieji krikščionys, gavę apaštalo laišką, jį skaitydavo susirinkimuose, aiškindavosi, perrašydavo keliais egzemplioriais ir siųsdavo į kitas krikščionių bendruomenes. Taip susikauptė visa grupė cirkuliacinių laiškų, kurių autoriai buvo apaštalai, popiežiai, vyskapai ir netgi pasauliečiai. Sunku pasakyti, kodėl šiandien nesama entuziazmo liturgijos supratimo ir pagilinio klausimais

diskutuoti papilnyse bei, radus tinkamą metą, aptarti su nuolatiniais Bažnyčios lankytojais aktualias popiežiaus kalbas. Galbūt visuomenėje išgalėjusi autoriteto krizė palietė ir Bažnyčią?

Greitas gyvenimo tempas stumia mus matyti kuo greitesnes permainas, kurios būtų akivaizdžios. Greitas išorinių dalykų pakeitimas suvokiamas kaip tam tikra maišto forma, o maištininkams juk niekada nebūna gerai. Patyrę pasitenkinimą per vieną maištą, jie tuoj pradeda kitą... Kai kuriuose Bažnyčios sluoksniuose vyrauja mintys, kad pakeitus gestus (pvz., Komunijos priėmimo), gražinus lotynų kalbą į liturgiją ir įvedus senąsias apeigas, bažnyčios prisipildys žmonių. Lotynų patarlė sako, kad niekas du kartus negali įbristi į tą pačią upę, nes vanduo keičiasi. Su laiko tėkme yra dar sudėtingiau. Jokia reforma nėra galutinė, o tik nedidelis tarpsnis Bažnyčios kelionėje per istoriją. Daugiausia rezultatų pasiekia tos reformos, kurios nesivaiko radikalių ir netikrumą keliančių pokyčių, bet nusižeminusiai, kantriai ir sistemingai triūsia taisydamos esamą padėtį. Aš už tradiciją, kuri nebūtų tendencinga, nebūtų fragmentiška ar „užstrigusi“ kokiame nors šimtmečiu, bet nuolat auganti, nes tikroji ir pilna Bažnyčios Tradicija reiškia ne saugoti pelenus, bet įpūsti naują ugnį.

Meistras W. Du angelai, laikantys Jėzaus monogramą.
XV a. Graviūra